

SVOBODNA MISEL.

Glasilo slov. sekcije „Svobodne Misli“.

Uredništvo in upravnništvo PRAGA-VINOGRADI, Češko.
 Izhaja rokrat na leto in sicer mesečno enkrat.

Prva mučenica.*)

(Glej stran 9.)

Staroegiptovska bajka.

Postavljena že je grmada . . .
 In óna vrh njé stojí — ah!
 Gorje ti, gorjé, mučenica:
 V trenutku pepél boš in prah!

Privézana k stebru je deva,
 obleko že snéli so ž njé . . .
 Boginja ti živa si krasna,
 Ne hči iz ponilske zemljé!

Lasjé ji vihrajo na' vetru,
 Z grmade ozira se dól —
 Ves Memfis obsójenko gledat
 Na trgu se zbira okól.

V daljavo neznano zrè deva:
 Oči kaj goré ji tako?
 Ponós mučeniški, ne mara,
 Nesmrtnosti véra je tó?

Glej, baklje že tú so goreče!
 A žreci nesó jih samí —
 Služabniki Hápija sveti —
 In njih poglavár govori:

„Odkód je k nam prišla, ne vemo!
 Ne vemo, odkód je domá.
 Ni otcu, ni materi sáma,
 Imena ne vé, ne pozná.

„Če Nila ní našega déte,
 Od Gange pač svete je tam,
 Iz Bábelá morda poslali,
 Iz modrih Aten so jo k nam!

*) Iz knjige: „Balade in Romance“. Napisal Anton Aškerc. Založila Ig. pl. Kleinmayr comp. Ferd. Bamberg v Ljubljani 1890.

„Odkár nam Oziris in Izis
Življenje delita in rast,
Kar svetemu biku božanska
Pri nas izkazuje se čast:

„Tó dévo zdaj čuli smo prvič!
Smél govor je njen in ves nóv.
Tají nam red stari svetóvni,
Svetóst tají naših bogóv! —

„Njen nauk in njene idéje —
zapisano to že je kje?
Ni v hijeroglifih besede
Prevratne nikjér ne stojé . . .

„Ukázali smo ji molčati
In bičali jo do krvi . . .
Zamán. Po Ponilji povsodi
Zavájala nam je ljudí.

„V verige jeklene vkovali
Nogé smo ji mi in roké . . .
V dnú ječe na slami naj gnili
Kosti ji na veke strohné!

„Čez noč so odprla se vrata,
Zapah za zapahom razbit . . .
Zdrobila okóve je težke
In plánila zopet na svit!

„Bogóvi zbok njé že jezé se,
Do vrha je vskípel njih srd . . .
Egípcani, njim jo žrtvújmo!
Grmada zdaj tvoja bo smrt!“

„Zažgite!“ . . . Gori že grmada,
V dim déva zavita je vsá,
Poljublja že ude ji plamen —
a ona se samo — smehljá.

Kaj znači smehljáj na téh ustnih?
V očeh káj poménja tá žar?
Ponós mučeniški je sveti?
Nesmrtnosti nada je mar?

Le góri grmada, le svéti
Prek sfing, piramid v nedogléd!
Prežéni, razsvéti temíne,
S katerimi svet je odét!

O luč! . . . mučenica utihne,
Grmada pepél je in prah . . .
Kjé zdaj si, boginja ti sméla?
Kjé tvoja nesmrtnost je? — ah!

A káj iz prahú in pepéla
Pred žreci tu dviga se? Glej!
Spet živa stojí mučenica
Krasnejša, močnejša, ko préj!

„Kdó si, čarodejka neznana?
Ó phoenix prečudni ti, kdó?“
A óna krvnikom se sméje,
S ponosom jim reče le to:

„I smrt sem premagala slavno!
Nesmrtna zató sem posléj . . .
Ime mi je — *Misel Svobodna*,
A ves svet je moj zanaprej . . .“

Naš program.*)

Ideal Svobodne Misli, mednarodne zveze za obrambo pravice za svobodno izražanje vsake človeške misli na verskem, političnem in socialnem polju, je približno takole stanje družbe:

I. Znanost, kot stremljenje po absolutni resnici, naj vravnava in vrejuje razmerje posameznika napram družbi in celemu vsemirju; naj vodi človeštvo k delu, vzorom, radostnemu življenju.

II. Njena npravstvena posledica bo pa morala, soglašajoča z znanstvenim spoznanjem in družabno vestjo, izvajana s človekoljubjem in človeško solidarnostjo z vsakim naših bližnjih ter učeča razumno omejitev osebne svobode v prosopek celote.

III. Ta etika se socijologiški izrazi v družbi, ki jo bo upravljala volja ljudij brez nasilja prepričav stalezev ali razredov,

*) Napredne časopise prosimo za ponatis tega članka.

in sicer, v svrhu gibkejše in pravilnejše družabne organizacije, v kolikor mogoče malih in federativnih oblikah.

Sredstev in metode za doseg tega vzora Svobodna Misel ne predpisuje, ker nemara biti dogmatična; skrbeti hoče za sintezo stremljenj, vodečih do tega smotra, toda prepušča vsakemu somišljeniku, da bi deloval zanj po svoji zmožnosti in vesti; stoji izven strank in zahteva od njih samo svobodo mnenja, ker je prepričana, da je samo s svobodnim razmišljanjem mogoče najti faktorje in zaključke, na katerih bo mogoče snovati boljšo prihodnjost človeštva.

Kot načrt za delo si določa Svobodna Misel tole:

I. Vsakoršno podporo vsakemu stremljenju, ki ima za namen zavednost, plemenitost in blagor človeštva, kot v etičnem, tako tudi v družabnem oziru; kolikor mogoče širiti vse misli, katerih smoter je nravna, razumska in telesna povzdiga človeka.

II. Boj proti klerikalizmu, t. j. kakoršnemukoli nasilstvu proti mislim ali njih nositeljem v prospel kakoršnekoli dogme kot zapreke razvitka in vsled tega zadrževanja človeštva na poti k popolnosti; ta boj naj se vrši z navajanjem misli na samostojno razmišljanje kot najboljšemu sredstvu proti vplivu in moči dogem, ali pa s potrebno obrambo.

III. Odstranjevanje nasilništva sploh, naj si že bo na polju dela ali osebne svobode; razume se samo posebi, da obsoja Svobodna Misel kapitalistiške ali militaristiške se polastitve posameznika, ker smatra to za evolučno stopinjo doslej barbarskega človeštva, ki bo premagana in nadomeščena s popolnejšo. Svobodna Misel ne postavlja nikakih načrtov v tej spremembi, prepušča je prihodnjim dobam njih uresničenje in izpeljavo, pač pa podaja vsem roko v pomoč, ki delujejo za ta smoter.

Vsled tega vzora in dela, opirajočih se s svojimi temelji na nevničljivo hrepenenje človekovo po sreči, je Svobodna Misel opravičena, da obstoji, ker je vsled obojega logična in nepremagljiva potreba dosedanjega mišljenskega razvitka človeštva.

V Slovanski Pragi, dne 1. prosinca 1907.

Uredništvo Svobodne Misli.

Svobodna misel in duhovnik kot človek.

Za pojasnitev tega stališča navajamo odstavek iz članka svojega francoskega somišljenika, Ivana Marije Guyau (čitaj Gijo): „Nazadovanje verske vzgoje“, toda ne mogoče kot obvezno dogmo, ker avtoritet ne priznavamo, temveč kot značilno mnenje francoskega somišljenika mednarodne zveze, o kateri se sugerira na Slovenskem mnenje, ko da takoj za njo mora slediti Antikrist in sodni dan.

I. M. Guyau pravi med drugim tole:

„Željen napredek po katoliških deželah je pred vsem, da bi imel duhovnik popolno občansko svobodo, da bi mogel zapustiti cerkev, kadarkoli bi hotel, ne da bi izgubil vsled tega mesto v družbi, da bi se smel oženiti ter da bi vžival absolutno vse občanske pravice. Druga temeljna stvar je, da bi duhovnik, ki je eden od vzgojevalcev ljudstva, sam postal deležen višje vzgoje, kot danes. Država, namesto zmanjšati duhovnikom plače — zelo malenkostno gospodarstvo — bi jih mogla po potrebi povišati, toda zato pa od njih zahtevati diplome, kot od ostalih učiteljev, obsežne znanstvene in zgodovinske izobrazbe, znanja verske zgodovine. Nekateri župniki po kmetih se že pečajo z rastlinstvom, rudinstvom, drugi z godbo; v vrstah duhovništva je znatna množina žive sile, neoplojene vsled pomanjkanja potrebne izobrazbe, pomanjkanja samostalnosti, pomanjkanja navajenosti na svobodo. Svobodomisleci, namesto da bi skušali ločiti Cerkev od Države s kirurgično operacijo, ki bi bila vse pred, kot ozdravljenje, bi se mogli držati Konkordata, poslužiti se tega, da ima država v rokah plačo za duhovnike, da bi vplivali na to okamenelo telo ter je skušali probuditi. V socijologiji istotako kot v mehaniki ni treba vedno hoteti streti sile, ki so v zapreko napredku; mora se jih znati izrabiti. Vse, kar obstoji, je do gotove meje koristno; ravno zato, ker vzgoja s strani duhovništva še obstoji, se more trditi, da igra še neko vlogo v družabnem ravnotežju, čeprav pasivno vlogo protitežja. Samo da vse, kar je do gotove stopinje koristno, more doseči višjo stopinjo, vse kar je, se more spremeniti. Mora se toraj skušati ne uničiti duhovnika, nego spremeniti njegovega duha, dati mu druga teoretična in praktična opravila, kot je na pr. mehanično čitanje brevira. Med dobesednim verstvom, kakoršna dandanes uči večina duhovnikov, in še neobstoječo pozitivno religijo, kakoršna je po mojih mislih vzor naroda in človeštva, je brezštevilo stopinj, ki se jih more prekoračiti le polagoma, s pomalim vzletom duha, s skoro nerazločnim razširjanjem razumskega obzorja. Začasno, dokler duhovnik ne prehodi one stopinje ter ne spozna svoje lastne nepotrebnosti, je želiti, da bi postal koristen v ti meri, v kakoršni meni, da mu je še mogoče; mora se pa zahtevati samo eno stvar: „da naj ne postane škodljiv s prekoračenjem meje svoje opravičenosti.“

Tako naš francoski prijatelj. Na Češkem smo začeli pa že dejanski s tem, da Svobodna Misel posreduje duhovnikom, ki hočejo zapustiti svoj stan, potrebna mesta in zaslužek.

Tako je naše stališče napram duhovniku kot osebi. Odkritosrčno pa na drugi zahtevama popolno svobodo napram katolicizmu; v takih tragičnih slučajih, kot je na pr. dr. Mavringov nismo zato, da se tak „plevel“ zatere, in „vzvišeni nauki“ očistijo, temveč odpravi naj se tla in predpogoje, in ta enerzija vzklije v veselo življenje, proč s sistemom rimskega „kralja kraljev“, duhovniku pa dati ženo, da mu je ne bo moral nadomestovati alkohol, resno in pošteno delo, da se ne bo primoran poprimejdušiti pri poneumljevanju ljudstva.

Zdravstveni predpisi.

1. Ne tarnaj, če je slabo vreme, za dežjem zopet posije solnce.
2. Ne boj se uživati jedi in pijače, ker Ti znabiti more škodovati: strah zastruplja hrano.
3. Ne skrbi samo za telo ampak tudi za duha, to je, skrbi tudi za svojo duševno izobrazbo.
4. Ne obsojaj nobenega človeka. Vsak ima pravico na Tvojo ljubeznjivost in potrpežljivost.
5. Nikdar ne imej radi sebe ali svojega prijatelja strahu.
6. Ne zaničuj živih bitij; vse je od boga in bog je povsodi.
7. Ne onečaščaj dneva z žalostnim obrazom. Pozdravi vsako jutro z veseljem.
8. Ne pusti se ovladati od dvomov. Zaupanje v večno pravico in svetovno harmonijo naj je Tvoja obramba.
9. Ne boj se iti tja, kamor Te kličejo Tvoje dolžnosti.
10. Hodi brez skrbi spat. Ne boj se ničesar, nič Ti škodovati ne more.
11. Ne jej in ne pij čez mero, postiš se večkrat, dihaj globoko in pusti čez noč okno odprto, kjer spiš, da imaš vedno svež zrak v sobi.

Črtomir.

Tja bomo našli pot, kjer nje sinovi
si prosti vol'jo vero in postave.

Ugaja nam junak Črtomir v tem trenutku, ko govori te besede. Nekaj trdega nezmagljivega zveni iz njih železni oboroženi četi na Ajdovskem Gradcu:

Največ sveta otrokom sliši Slave,
tja bomo našli pot, kjer nje sinovi
si prosti vol'jo vero in postave . . .

Kolikokrat smo citirali prvo vrsto, z navdušenjem smo govorili o stihu in o pesniku, ki ga je zapisal. In nismo nedaljevali. Lepe so bile sladke sanje. Nismo citirali drugih dveh verzov, kakor da smo se bali, kakor da smo čutili, da nam nekaj zapovedujeta. Vedno smo se bali dela, izogibali smo se dolžnosti.

In Prešeren je dobro vedel, kaj je zapisal s temi besedami. Pesnik, ki je imel za cenzorje kanonika Pavška et cons., je dobro vedel, kaj pomeni tma nad deželo. Zaznamovan je bil kot Freigeist, in je to tudi bil. Napisal je tudi pesem „Sveti Senan“ ne brez vzroka in ne brez namena. Poznal je dobro duha svojega časa in je vedel, kaj prinese bodočnost. Visokoleteče ideje romantike so prešle v življenje. Ni se zgodilo v zgodovini, kakor pri pesniku, ko pravi:

Zapustil misli visokoleteče
žel'j neizpoljenih sem bolečine.

V tej resignaciji je bila odločena usoda junaka Črtomirja in v njej je bila zaznamovana naša zgodovina.

Vnel se je boj na zidovju Ajdovskega Gradca, ko so hoteli junaki „na pot, kjer bi si prosto volili vero in postave“. In padla je tam zadnja peščica paganov borečih se za dom, za vero in za postavo očetov in dedov svojih. Tisti, ki so bili, ki so morili, so bili tuji kristjani. In Črtomir:

Zaril se je v zemljo volkodlak,
in bil je Črtomir, naš junak . . .

Isti Črtomir, ki je govoril visoke besede, da:

manj strašna noč je v črne zemlje krili,
kot so pod svetlim solncem sužni dnovi,

isti Črtomir ukloni svoj tilnik ob slapu Savice in se da krstiti. In ne le to:

Postane mašnik, v prsih umrjejo
nekdanj upi. Med svoje rojake
Slovence gre in dalje čez njih mejo
do smrti tam preganja zmot oblake.

V tem je začrtana naša zgodovina. Ko je v krajino pridrevil Valjkun „srdite roje“ kristjanov, ko je padla zadnja peščica paganov, ko se je vklonil Črtomir, napolnili so domovino „oznanjevalci ljubezni

v levici križ, v desnici meč.“

S tujo silo je vsprejel Slovenec tujo vero, padlo je paganstvo, svoboda, padel je narod v tuje roke. Od takrat je suženj. Na tleh leže slovenstva stebri stari v domačih šegah vtrjene postave.

In od tedaj je cela naša zgodovina padanje, mrenje brez sile, brez volje, kakor suženj trpi pod veliko silo. Zasvetilo se je zdaj ali zdaj približal se je veliki trenutek, zahrepeneli smo in padla je ista sila na življenje in nas tirala naprej. Ni izginila od takrat moreča sila z naroda, spremljala nas je s svojo tino in temna je naša zgodovina. Bila je kakor ostudna prikazen in je po času izpreminjala svoj obraz in ime — v bistvu pa je ostala vedno, isto. Celó prijazno se je posmejal včasih nje obraz, kakor iz sočutja: ne boj se, dete, in šla je dalje naša zgodovina. Prišla je k nam takrat torej z mečem s tujo silo, takrat, ko je nosila najbolj prijazno krinko in je šla po krvi njena pot, takrat, ko je prišla kakor rešiteljica, da se ji je celo Črtomir udal, in se je imenovala kristjanstvo. In je začela vršiti svojo dolžnost. Daleč je bilo kristjanstvo od vsega tega, a nadela si je potrebno krinko. In začelo se je podjarmljenje, uničevanje: pokristjanjenje in germanizacija sta šla z roko v roki. Prinesli so ljubezen a niso delili ljubezni. Ni bilo to kristjanstvo, to je bila fevdalna srednjeveška cerkev, ki je bila ozko spojena z nemško svetno silo. Počasi se je zagrinjal črn prt čez celo slovensko zemljo — umreti je imel veliki suženj. A predno je imel umreti, se je še enkrat ozrl na to zemljo, ki jo je nekdanj imenoval svojo. Tma sama je

bila temu kriva, kajti nekdo je posvetil vanjo. Prišla je reforma cija. Zasvetilo se je, da smo videli, kam nas je pripeljala tma, ki nas je 500 let peljala seboj. In glej, narodne meje so se skrčile, po gričih in skalah stoje utrjeni gradovi nemške gospode, po gorah se svetijo cerkve . . .

Vse je tujcem postavil ubogi domači suženj.

Kaj si storil, Črtomir?

Ali je to Bog, „ki imenuješ ga boga ljubezni“? Ti prevarjen Črtomir, ti dobra, zaupljiva, vsakemu verujoča slovenska duša.

Vzbudila se je sila proti cerkvi in proti gradovom, slovenski kmet je hotel streti verige suženjstva proti gospodi in hotel se je rešiti rimskih spon. Vstala je reformacija, naša reformacija, renesanca naša, naše prenovljenje. Že se je bližala zmaga, že se je tiskala slovenska knjiga, že so se začele prve šole — a z večjo silo je padla tma, prišla je protireformacija in zatrla je življenje, ki se je komaj začelo, ubila je misel svobode, sezgala knjige. Zopet je šla cerkev z roko v roki proti narodu — s tujci. Jezuitje zli duhovi črne sile posedejo (1590) Slovensko zemljo in zatrejo spomin na preteklost. Dolga tma 300 let pokriva našo domovino. Ali poznate vampirja, ki se zasesa v telo in pije človeško kri? . . .

Prišlo je rešenje — a ne več iz naroda — ker ni bil več zmožen — ampak od zgoraj. Cesar Jožef II. sam je razpustil 1772 l. Jezuite, začelo se je šolstvo in bližala se je lepa doba prosvitljenja. A pojavila se je zopet sila tme v podobi Janzenizma. Zastonj se šli čez domovino veliki časi, Napoleon, Ilirija. Kakor škorpion se je držala ista sila izsesane slovenske zemlje, uničenega naroda. Zgodilo se je včasih, ko so ljudi mučili, da so jim dali krepilne pijače zato, da so jih mogli — mučiti dalje, da jim ni mučenik popolnoma umrl. Kajti kaj bi z mrličem?

L. 1848 je prineslo svobodo. Tlaka in desetina proti gospodi in farovžem je bila odpravljena . . .

Ej, svoboda! Suženjstvo napram gospodi je res prenehalo in kmalu so obubožali tujci na svojih gradovih, ko jim ni delal slovenski kmet. Toda cerkev ni propadla, kajti imela je boga in ga je prodajala. Treba je bilo novega obraza — in res se je nasmehnila najprej v lepi podobi narodnosti, potem pa v podobi klerikalizma. Proti politični sili je bilo treba politične sile. In ko se je dokazalo, da je politika brez gospodarske podlage slaba — izpremenila je od vekomaj ista sila svoj obraz v gospodarsko klerikalno organizacijo. Vse to se je delalo v znamenju narodne koristi, kakor je prišla prvič k nam v znamenju rešenja. Temna sila je bila čez vsa stoletja ena in ista rimska cerkev, ki je hotela vladati in zapovedovati, ter pri tem izsesavati denar iz naroda. Vse njene naredbe so za to jasen dokaz. Kristjanstvo je bilo, je in bo v narodu, a kaj je njim kristjanstvo, če nimajo iz njega svojega dobička. Drže se gesla, ki ga je povedal Havliček:

Nám je pánbůh jako pánbůh,
jenom když je náký,
abychom jim udrželi
v respektu sedláky,

t. j.

Naj že bog je, kar kdo hoče,
nekaj mora biti,
da bi bilo nam mogoče
kmete z njim krotiti.

namreč za to, da mi iz njega živimo.

To je naša zgodovina.

Kje je pot, kjer nje sinovi si prosto vol'jo vero in postave?

Je pot, pot svobodne misli.

Porajala se je kakor luč na nebu, in ko je hotel narod za njo, zgrabila ga je tma in ga hujše pritisnila k tlom. Hujše se muči sužnja, ki misli na svobodo, kajti ako bi vstal, bi zmagal gospoda. A včasih je treba previdnosti. Kadar love svobodnega konja, mu ponujajo kruha, ko ga imajo v rokah, ga bijejo. Zato si je cerkev, kadar so se je hoteli ljudje otresti, spremenila svoj obraz in se bližala kot rešiteljica, a narod je drago plačal svoje rešenje — s suženjstvom. In to vse do današnjega dne. In danes marsikdo ve, da je temu tako, polovica slovenskega naroda je po mišljenju izven cerkve. So to čisto pošteni ljudje, v srcu morda večji kristjani, kot najbolj tmavska tercijska, a ne marajo prodanega boga, ampak hočejo boga-resnico. Vkljub temu pa jih silijo razmere, da so sami in da so njih otroci v cerkvi.

Svobodna misel ima namen streti tudi te zadnje okove, da ne bo nikdo siljen, da bomo svobodni.

Sila, ki je stoletja zatirana, vstane s tem večjo silo. Tako se je v sedanjem času pojavila pri vseh narodih svobodna misel. Na kongresu „Svobodne misli“ (lani v Parizu, prihodnjic v Pešti) zastopani so bili vsi narodi, med njimi največji možje, bil je tam Zamorec in celo Kitajec — Jugoslovana tam ni bilo. Borimo se za politično svobodo, borimo se tudi za svobodo duha. Največji trenutki v zgodovini našega naroda so oni, ko je narod vstal zoper tradicijo, zoper cerkev. Nihče ne more tajiti, da ravno sedaj, ko ori po celem svetu en glas: svoboda, tiči naš narod še globoko v nevednosti in da ga delovanje škofa Jegliča pelja vedno globlje v tmo ob jednem pa suši njegove že tak obubožane žepe. Reakcija bo prišla sama in že prihaja. Mi pa ako hočemo imeti kulturnen prosvitljen narod, moramo mu pred vsem pokazati pot svobode. Vera je stvar srca, ter spopolnuje človeka. Je to globoko notranje prepričanje o нравnem zakonu. Ako pa se ta čut zlorablja in ako se ga kazí z raznimi verskimi fantazijami, postane vera zunanja in nima več svojega pomena, ampak ima namen za tiste, ki je zlorablajo. Svobodna misel brani pravice svobodnega človeka in svobodni človek naj brani svobodno misel. S tem bo okrepljena sila, ki bo mogla pregnati stoletno tmo in laž. S tem bo šel slovenski narod vsporedno z drugimi na pot,

... kjer nje sinovi
si prosto vol'jo vero in postave.

Kanonik prostožidar.

Kdor neče vdarjati na klerikalne strune, razglaša se ga iz lec, po klerikalnih časopisih in shodih za „framasona“, proklinja se ga kot cerkvi največjega in najnevarnejšega sovražnika. Zanimivo pa je, da je bila in je cela vrsta odličnih cerkvenih dostojanstvenikov samih prostožidarjev. Med te se sme z vso pravico prištevati tudi bivšega olomuškega kanonika viteza pl. Premersteina, rojenega v Ljubljani l. 1833, umrlega v Olomucu l. 1899.

Mož je dosegel redko prostožidarsko odlikovanje: „S. artis magister“. Tajne (S. — Secretae) vede učitelj. Bil je tako ponosen na to čast, da si je dal postaviti po svojem nečaku nagrobni spomenik z omenjenim naslovom in z prostožidarskimi znaki, ki naj bi pričali mimoidočim, kdo spava v tej gomili smrtno spanje.

Oglejmo si spomenik kakor ga nam kaže slika na uvodni strani nekoliko natančneje:

Od okolu stoječih spomenikov se razlikuje na prvi pogled. Sklad črnih kamenov zloženih drug na drugega. Iz njih, kakor bi rastel, se dviga priprosti, goli, črni križ brez vsake ornamentike, brez vsake podlage. V ta kup kamenja pa je vložena črna plošča s sledečim napisom in znaki:

Razložiti hočem na kratko pomen te plošče. Kaj označuje prvi znak? Jeli to morda grb viteza pl. Premersteina? Ne! Mož je bil presvobodomiselen, da bi vpošteval take srednjeveške prežitke kot so grbi.

Verstvo prostožidarjev zavisi na študiju starih filozofij in ver. Označeno znamenje je budističnega izvora in predstavlja kolo človeškega življenja, ki obsega osmero cest, po katerih mora človek

hoditi, da zatre v sebi živaljske nagone in se tako pripravlja za bodoči lepši prepород. Ta cesta je naslednja: 1. Ne laži, ne obrekuj! 2. Ne ubijaj, ne rani nikakega živega bitja! 3. Ne dotikaj se tujega imetka! 4. Zdržuj se nedovoljenega občevanja z drugim spolom! 5. Zdržuj se opojnih pijač! 6. Zdržuj se jedi razen v določenem času. 7. Zdržuj se razuzdanih zabav! 8. Zdržuj se vsega, kar služi napuhu!

To so gotovo lepa versko-nravna navodila, po katerih so se ravnali spoznavalci budističnega veroizpovedanja, že mnogo stoletij pred Kristusom. Od budistov so prejeli omenjeni znak prostozidarji. „S. artis magister“. Tajne vede učitelj. Podobnega naslova katoliška cerkev ne pozna. Pač pa pomeni ta naslov med prostozidarji visoko odlikovanje, katerega more biti deležen kak član prostozidarskih lož še-le po preteku sedemletnega prostozidarskega delovanja in proučavanja.

Zakaj nadalje pravi g. kanonik, da veruje v Jezusa Kristusa itd., ko mora to verovati vendar vsak katolik, kaj šele kanonik?! To je njegov credo kot prostozidarja, ki je v najožji zvezi z prejšnjim naslovom „S. a. m.“

Znak Δ je najvišji simbol prostozidarjev, katerega se navadno poslužujejo na način treh pik . . . pri svojih naslovih in imenih. Zato so tudi dobili ime „bratje treh pik“.

Na povelje zloglasnega olomuškega nadškofa Kohna se je morala dotična plošča odstraniti in vložiti druga brez prostozidarskih znakov in napisov. Toda g. red. Karol Pelant je prvotni spomenik večkrat fotografiral in dotično sliko prinašamo.

Dragi čitatelji pa se iz vsega tega lahko sprevidijo, da „framasoni“, ki žive po tako lepim navodilih in imajo v svoji sredi tudi cerkvene dostojanstvenike, ne morejo biti v zvezi z „hudičem“ kakor se to navadno razglaša iz leč; zajedno se pa lahko uče iz tega slučaja, da ni vse tako, kot se jim v cerkvi pripoveduje. Zato tudi nas, dragi čitatelji, sodite po našem pisanju in delovanju! Držite se Jezusovega navodila in sodite ljudi po njih delih. Ne dajte se pa motiti od ljudi, ki ljubijo temo ter se boje ljudske svobode in napredka. Ne dajte si jemati lastne sodbe in ne pustite se voditi in vladati od gotovih ljudi kot otroci. Vsak človek se mora navajati samostojno misliti in soditi. Zatoraj ne verujte tistim, ki bodo nas blatili. Premislite naš program in potem nas sodite!

λ.

Bodi pravičen.

Če pride mož domov razdražen in slabe volje, opravičuje to svoje ravnanje napram rodbini z izgovorom, da se je pri svojih poslih razjezil ter ne pomisli, da se dogajajo tudi doma večkrat neprilike, ki ženi in otrokom povzročajo britkosti in vendar ne pokažejo na zunaj nezadovoljnosti! Bodimo v takih slučajih pravični! Če zahtevamo od svojega bližnjega prijazen obraz, moramo tudi mi pokazati napram njemu veselje in zadovoljnost.

Strah.

Prišel je snubec v hišo. S strahom ga je pričakovala domača hči. V negotovosti je, je-li jo je prišel ženiti iz ljubezni, je-li jo bo ljubil pozneje kot ženo; njeni stariši boje se, je-li ni dovolj premožen, je-li bo z njih hčerjo v zakonu lepo ravnal: vsi imajo več strahu nego-li zaupanja v to negotovo bodočnost.

Poroka je; nevesta plaka pred oltarjem, strah pred temno bodočnostjo zagrenjuje ji te po mnenju navzočih za njo krasne trenutke njenega življenja . . .

Minulo je par let. Žena postala je mati. Z strahom pričakuje porod; skrb, kako da otroka preživi, vznemirja jo. — Porodne bolečine spominjajo jo z vso silo na smrt — strah pred večnostjo — to kruto uganko — kali ji prve materinske radosti.

Porodila je dečka. Različne otroške bolezni prete ji z izgubo tega njej najdražjega zaklada.

Dečku je šest let — mora v šolo. Pride v roke možu, strogemu, tujemu. Boji se ga, boji se te hitre življenske izpremembe; cela mladostna doba mu je trpka, sedeti mu je celi dan v šoli, in ko mu je 14 let, čaka ga zopet nepričakovana doba, da si začne služiti kruh sam. In zopet strah pred tem novim korakom v življenje! Najde delo, čuti se zdravega, napolni vse svoje sile, da se preskrbi za starost. Preceňuje pa svoje moči, vzgoja in današnji družabni red mu nista podala dovolj jasnega navodila, kako da mu je skrbeti za zdravje, sploh kako mu je vrediti življenje, da bi bil srečen in zadovoljen; z žalostjo opazuje, kako malo ljudi je brez skrbi in strahu za obstanek, kako se v rodbinah prepirajo bratje in sestre medsebojno za doto, stariši za svoj preživitev. — Bliža se starost in z njo bolezen. Sorodniki bi se ga radi iznebili, star je, slab je; in on se boji njih srpih pogledov. Zeli si smrti in vendar se je ob enem boji. Stoleten, da tisočleten strah sejala mu je v srce vzgoja, češ da ga čaka pač veliko preje večna kazen nego plačilo za njegovo truda — in strahupolno življenje, kajti: „Veliko je poklicanih pa malo izvoljenih.“ Vsak smrtni greh pahne ga v večno pogubljenje . . . In nehote se mu vsiljuje vprašanje, zakaj da se po današnjih nazorih mora vzgajati s strahom; niti šola, niti cerkev, niti država mu ne da povoljnega odgovora na to vprašanje ampak nasprotno, vse tri vporabljajo strah kot vzgojevalno sredstvo; zato imenujemo zemljo „dolino solz“.

Mož si ne upa o tem dalje premišljevat; bolezen se hujša ter ga položi na smrtno postelj.

In ta mož je bil moj ded.

Na veliki petek zvečer prišel sem domov na počitnice ter ga še našel pri popolni zavesti. Poklical me je k sebi ter se slabim glasom dejal: „Boj se boga, bodi ponižen, boj se hudobnih ljudi in varuj se slabe tovaršije.“ Jedro njegovih nasvetov je toraj bilo, da se naj bojim!

Šel sem spat in težke sanje so mi omračile dušo . . . Bojeval sem celo noč z strahovi in pošastmi — bili so to stari nazori, ki

mi jih je vcepljala vzgoja z svojimi tisočletnimi predsodki v srce, sploh v celo moje bitje; čutil sem jih na prsih kot mučečo moro. Globoko sem potegnil zrak vase, zakričal na ves glas: „Proč ve pošasti!“, ter skočil iz postelje k odprtemu oknu. Bilo je proti jutru, sonce je vzhajalo izza gora. Zrl sem mu v obraz ter pozdravil iz dna duše krasno Naravo: Ti Svet, Ti nisi za me dolina solz, Ti večnokrasna Narava, Ti si moje domovje, v Tebi hočem živeti kot Tvoj atom ter Te smatrati za svojo ljubečo mater! Ne bojim se Te, ne bojim se nikogar, ki je v Tebi; ne poznam Vas „hudobni“ ljudje, pred katerimi me je svaril moj ded! Smatram Vas vse za drage mi sobrate — vsaj vendar gremo vsi po poti spopolnjevanja. Vsi gojimo enako željo, povečevati srečo in zadovoljnost posameznikov, vsi želimo napredek celote. Ne strah ampak na da nas združuje v doseg naših idealov: mi vsi hočemo živeti življenje srečno in zadovoljno, in naša prva dolžnost je, najti za to življenje tudi primerno zunanjo obliko! — a.

Misli.

Lenoba v mišljenju je zlo, katero odstrani le svoboda mišljenja.

* * *

O čemur si upaš sanjati, o tem smeš tudi premišljevati.

* * *

Mi ostro obsojamo življenje marsikterega človeka, posmehujemo se njegovim pogreškom, karamo njegovo prenagljenost in ne pomislimo, da ta človek znabiti mnogokrat pretaka bitke solze, ker mu manjka moči in potrpljenja izvršiti to, kar si je namenil.

* * *

Izvrševati svoje dolžnosti in ohraniti notranji mir, to je najboljši odgovor na obrekovanja.

Katolicizem v praksi. Pisateljica, gospa Mayrederka je sestavila statistiko prostitucije na Dunaju. Po njenem računu je tam 30.000 vlačug. Vsaka deseta Dunajčanka je torej prostitutka. A temu slavnemu mestu županuje krščansko-socijalni Lueger. Kadar bo kak klerikalec klobasaril o moralnem pomenu „edinozveličavne“, naj se ga opozori samo na gorenji fakt, ki tako lepo dokazuje praktično vrednost katoliške morale, ki hoče biti za edino možno pravno zdravilo in edino mogoč odpomoček proti „pokvarjenosti“ ljudstva. Dunaj je najlepši dokaz, da so katoličani kot npravstven faktor napram teku življenja praktično popolnoma brez moči, toraj popolnoma nepotrebni in pogrešljivi i med zakonci i v šoli i v socijalnosti sploh.

Tudi dokaz o pomenu katoliške morale v vsakdanjem življenju. V laškem časopisu „Vita“ (življenje) se pritožuje profesor Bodia, da se rodi največ nezakonskih otrok — v Rimu, torej v središču katoličanstva, kjer bo moralni vpliv istega v obližju papeškega dvora pač najmočnejši.

Iz cerkve je izstopilo na Žižkovem samo enega dne, namreč dne 10. grudnia 1906, 32 oseb. Žižkov je praško predmestje, samostojna mestna občina. Pražani mu pravijo „svobodný stat“, svobodna država, ker stanujejo tam večinoma delavci, sami socijalisti. Žižkov ima prebivalcev toliko približno, kot Ljubljana, samo da se loči od nje po tem, da je v Žižkovem ena sama cerkev, v napredni Ljubljani, jih pa nimajo dosti okrog 12, temveč občina zida novo na Barju. Češki socijalni demokratje so začeli izvajati to, kar je dejal njihov delegat Krapka na soc. dem. shodu: „namesto besed rajše odločno dejanje ter izvesti ločitev cerkve zasedaj ne od države temveč vsakdo — od samega sebe“, namreč postati brez konfesije.

Ričmanje je obiskal dne 22. p. m. koperski glavar sam ter jim sporočil, da bi se spolnile vse njih svoječasnne zahteve, na kar so Ričmanci odgovorili, da ne zahtevaje nič družega, kakor da se izpolnjuje napram njim zakone, ki jim dajejo pravice, ravno tako kot one, ki jim nalagajo vojaške in davčne dolžnosti. Triletna praksa jih je namreč prepričala, da se da prav lepo izhajati brez duhovščine in njene morale. Na prihodnjem vsesvetovnem kongresu Svobodne Misli v Pešti bo podan o tej zanimivi slovenski vasi natančni referat v presojo iz celega sveta zbranim zastopnikom Svobodne Misli.

Svobodna Misel med Kitajci. Bruselski dnevnik „Le peuple“ objavlja dne 19. grudnia l. l. to vest iz Singapore v Zap. Indiji: Okrog 180.000 tam naseljenih Kitajcev je sklenilo opustiti dosedanje drago, versko češčenje prednikov, ne prirejati v prihodnje nikakih javnih verskih procesij in verskih slavnostij več, temveč porabiti rajše namesto za kaj takega, s tem prihranjeni znesek (okrog 20.000 frankov) za izboljšanje javnega poduka.

Med naslednike Kristusa kralja, ne pa Kristusa križanega spada tudi kuharica župnika Vorla, sedaj v Bystrici n. H., ki si je prigospodarila, kot sporoča časopis „Rovnost“ (Enakost), tekom o smih let samo 12.000 kron, za katere se hočejo sedaj po njeni surti sorodniki začeti pravdati.

Svobodna šola na Češkem. Dne 1. listopada l. l. ustanovila se je v Pragi „Jednota Komenského spolek pro reformu školství“, čegar namen je, iztrgati šolo iz srednjeveške starokopitnosti ter rimskega servilizma. V društvenem svetu so med drugimi znanimi češkimi pedagogi. Dr. Fr. Drtina, vseučilišni profesor, Dr. O. Kádner, gimn. prof., Josip Kožíšek, nadučitelj, Dr. Albina Honzáková, profesorica na dekliškem gimnaziju, Josip Ulehla, ravnatelj meščanske šole, A. Hubka, oficijal dež. odbora in drugi. Razvidno je iz tega, kako se zanima češka javnost (ne le učiteljski krogi) za emancipacijo čeških šol . . .

Skrajni čas je, da stopi slovensko učiteljstvo v zvezo z češkimi kolegi, kajti le na ta način bo mogoč primeren in pravočasni pritisk na merodajne kroge, da ne zaostanemo avstrijski Slovani vsaj v šolstvu ne za ostalimi narodi. Letos napravijo izlet češki učitelji na Slovensko in Hrvaško. Prilika je torej, da tudi Slovensko učiteljstvo stori korak, ki so ga storili slovenski svobodomisleci: iščimo praktične zveze med Jugo- in Severo Slovani!

Profesor Masaryk o alkoholizmu. V predgovoru in prevodu predavanja „K vprašanja o alkoholu“, od rednega profesorja fizijól. kemije Bungeja na vseučilišču v Bazlju, piše profesor češ. vseučilišča v Pragi Masaryk med ostalim tudi sledeče:

„Jaz sam sem prejšnje čase pil, in mislil sem, da se mora piti, ker sem se držal vseh teh predsodkov, ki jih pivci navajajo za pitje; toda znanstveniki, in med nje spada tudi Bunge, so me prepričali s svojimi dokazi, da so pivski predsodki pač samo predsodki. Zato sem se jih pred leti odrekel, popolnoma sem nehali piti ter sem za to svojim učiteljem zelo hvaležen. Kot opuščamo predsodke v verstvu in v politiki, tako začenjamo opuščati tudi predsodke glede hrane in pijače. Če pospešim komu očiščenje glave in srca s tole opozoritvijo, me bo zelo veselilo, to dolžnost imamo vsi, ki smo se prepričali o pogubnem vplivu alkohola za posameznika in družbo.

V Pragi, dne 15. grudna 1906.

Za danes naj zadostuje to mnenje Prof. dr. Th. M. svetovno znanega učenjaka, ob priliki se vrnemo še k temu vprašanju, in pomenu besedi, ki smo jih gori podčrtali, ker smo prepričani, da so higijenična vprašanja za svobodnega mislilca vsaj tako važna v pozitivnem oziru, kot v negativnem delo proti nasilju in predsodkom.

Kaj je Svobodna šola, to je razlagal župnik V. Srba v Těšánkách na prižnici tako, da je bilo čez mesec v listih čitati sledečo novico, ker bi sicer moral župnik v kriminal: „Res je, da sem v svojih pridigah dne 16. in 30. septembra 1906 govoril o svobodni šoli ter dobesedno rekel: „Oni (ti v Olomucu) hočejo svobodno šolo. Veste, vi matere, kaj je to? Svobodna šola je za to, da bi mogli učitelji svobodno ravnati z vašimi 12, 13, 14letnimi hčerkami. S takimi 12, 13, 14letnimi hčerkami se že more svobodno ravnati.“ V pridigi z dne 30. septembra 1906 pravil sem: „Vem, kaj se hoče z svobodno šolo: Vaše hčerke naj se že v šoli pokvarijo.“ S tem sem hotel na drastičen način očrnuti svobodno šolo pred ljudmi, in bil sem si popolnoma v svesti, da govorim o svobodni šoli neresnico. Psihologično sem zašel na krivo pot z svojim razlaganjem na ta način, da sem zamenjal svobodno šolo z svobodno ljubeznijo. Obžalujem, da sem hotel pojem svobodne šole ljudstvu zatemniti ter da sem pristaše svobodne šole (— oddeljenje šole od cerkvenega upliva —) hotel na tako grdi način sramotiti. Prosim g. učitelja Fr. Pastýřka, da mi odpusti to sramotenje.“ Koliko takih obrekovalcev svobodne šole ostane nekaznovanih, ker se učitelj boji energično postopati.

Svobodni učiteljci. V Slapanicah na Moravskem dobili ste službo dve učiteljci Frant. Trubačková in Ana Klímová. Takoj pri prvem srečanju s klerikalnim županom Vaclavom Zemanom bilo je slišeti: Gospodična, veste to morate biti na naši strani! In zgodilo se je pa sledeče: nadučitelj imel je tako vlažno stanovanje, da je moral zahtevati iz zdravstvenih ozirov za novo; ugodilo se mu je, pa ono njegovo staro stanovanje dobili ste gospodični, čeravno ste imeli v šoli lepše. Gospodični ste ponudbo zavrnil; zato pa se jima je odpovedalo stanovanje v šoli in bili ste primorani iskati si stanovanje v občini, za svoj denar, da ne bi si pokvarili zdravja. Sedaj pa niste mogli najti stanovanja; zato se jima je upravlil stari razred ter se jima je reklo, da se naj začasno preselite; ker pa bi se morali preseljevati dvakrat, ste ponudbo odbili in občina jih je o počitnicah sama preselila. Ko ste se vrnil izvedeli ste, da je klerikalna klika zahtevala njih odpust, in nadzornik Ant. Macháč jima je rekel, da so došle na nje pritožbe, češ da niste pazili na otroke pri izpovedi, govorili pri procesiji in konečno „g. Zeman z Vama ni zadovoljen“ (!) In na opazko jedne izmed učiteljic, da ima otroke družega leta, ki ne hodijo k izpovedi, rekel je g. nadzornik „to je nekaj družega“ in konec je bilo avdijence. Učiteljci si morate iskati mesta drugod. „Naša doba je velika . . .“ pel je Viktor Hugo . . .

Bog in denar. Francosko finančno ministrstvo je odredilo, da se odpravi na denarju napis „Dieu protège la France“ (Bog čuvaj Francijo) ter se nadomesti z napisom „Liberté, égalité, fraternité“ (svoboda, enakost, bratstvo). Denar in bog sta si že, odkar je denar na svetu, zelo dobra prijatelja.

Poganstvo in krščanstvo. Rimski poganski cesar Dioklecijan je pustil mučiti sv. Maksimilijana v Celju, ker se je branil služiti kot vojak. Rekel je cesarju, da kot kristijan ne sme moriti ljudi. —

Enaka vsoda je zadela sv. Marcela, ki se je odrekel oficirski šarži iz istega vzroka. Katoliška cerkev pa blagoslavlja vojake idoče v boj z namenom, da bi morili svoje bližnje. Čitatelj pre-mišljaj, kdo je večji pogan ali rimska cerkev ali cesar Dioklecijan.

P. T.

* Dovoljujemo si Vam poslati na ogled prvo številko „Svobodne Misli“, s prošnjo, da si jo blagovolite pregledati, ter v slučaju, da soglašate z njenimi načeli, list naročiti. Razven te gmotne podpore, se Vam priporočamo tudi za moralno podporo z nasveti in sotrudništvom. Če Vam lista vkljub neznamemu znesku K 2— za celo, in K 1— za pol leta nikakor ni mogoče naročiti, oddajte to številko na ogled komu drugemu, ki bi se mogoče na njo naročil, sicer nam jo pa blagovolite vrniti.

Priporočamo se za naslove oseb, katerim bi mogli poslati to številko na ogled.

Zdravo!

SVOBODNA MISEL,
uredništvo in upravnništvo
Praga-Vinogradi.

Od uredništva. Svoje misli misliti in svoje življenje živeti po svoji vesti in svojem razumu, to pravico zahteva današnje človeštvo zase, in po tem se bo ravnalo tudi uredništvo. Ne prihajamo med Slovence na visokem prestolu, temveč enaki med enakimi hočemo biti. Zato tudi list ne bo podajal dogem, podpirajočih duševno komodnost, baš narobe, čitateljstvo naj se navadi misliti. Vse naj se sprejema s premislekom, le kar duševno prebavimo, je res naše; s čemur čitatelj ne soglaša, naj sam išče boljših poti. A kar se mu podaja, naj sprejme šele po razsodnosti. Ne iščemo navdušene mase, temveč samostojno mislečih ljudi.

Ker se na Slovenskem napram nasprotniku rajše govori s cepci in osebnostjo, kot z dokazi, bodo začetkoma članki anonimni, na vsebino naj se odgovarja, z dokazi, ne pa na osebe s hujskanjem.

Vse založnike prosimo za zamenjavanje listov, knjig itd.

Od upravnništva. Ker podjetje ni vstanovljeno zaradi dobička, temveč zaradi stvari same, uvajamo v gmotnem oziru nekaj *popolnoma novega*: uredili smo namreč stvar tako, da se na koncem leta eventuelni *čisti dobiček* po poplačanju vseh stroškov *razdeli*, in sicer v tistem razmerju, kot bodo plačujoči naročniki glasovali za prve tri predloge, ki dobe po vrsti največje število glasov. S tem pride torej tudi manjšina v popolnoma pravičnem razmerju do vpoštevanja. Vsled tega določila postajajo *naročniki* takorekoč *solastniki lista*, in kdor pridobiva novih naročnikov, koristi tudi gmotno po svojem prepričanju dobri stvari.

Ker list potrebuje za svoj obstoj saj 500 plačujočih naročnikov, naj se vsak svobodomiseln Slovenec na list *naroči*; **1 K** za pol leta, to je pač tako neznamenit znesek, da si lahko tudi vsak delavec naroči list; par steklenic alkohola ali nekoliko cigar manj, ter za tiste desetice naročiti rajše Svobodno Misel, in za napredek bo več storjenega, kot zboljševati svet — po gostilnah in z govorjenjem.

V *vseh verskih in cerkvenih zadevah* dajemo zastoj *pravne nasvete*. Tozadevnim vprašanjem naj se priloži vedno 25 vin. v znamkah za odgovor.

Dr. Th. Bartošek,

kand. odvetništva,

pravni zastopnik Svobodne Misli.

Svobodna Misel.

Za celo leto (10 zvezkov) K 2—

za pol leta samo K 1—

s poštnino vred.

Vpoštevajoč razmere na Slovenskem, pošiljamo na željo list tudi v zaprtem pismu, in sicer za K 4— celo, in K 2— polletno, ter se bo oddajal na Slovenskem na pošto.

Popolna molčečnost je v vsakem oziru popolnoma zajamčena.

Vse pismene in denarne pošiljatve prosimo na naslov:

Svobodna Misel, Praga-Vinogradi. Česko.